

Digitális irodalom és digitális könyvtárak

Bevezetés a digitális bölcsészetbe

Staudt Alexandra

staudt.alexandra@arts.unideb.hu

Debreceni Egyetem

2011. 12. 05.

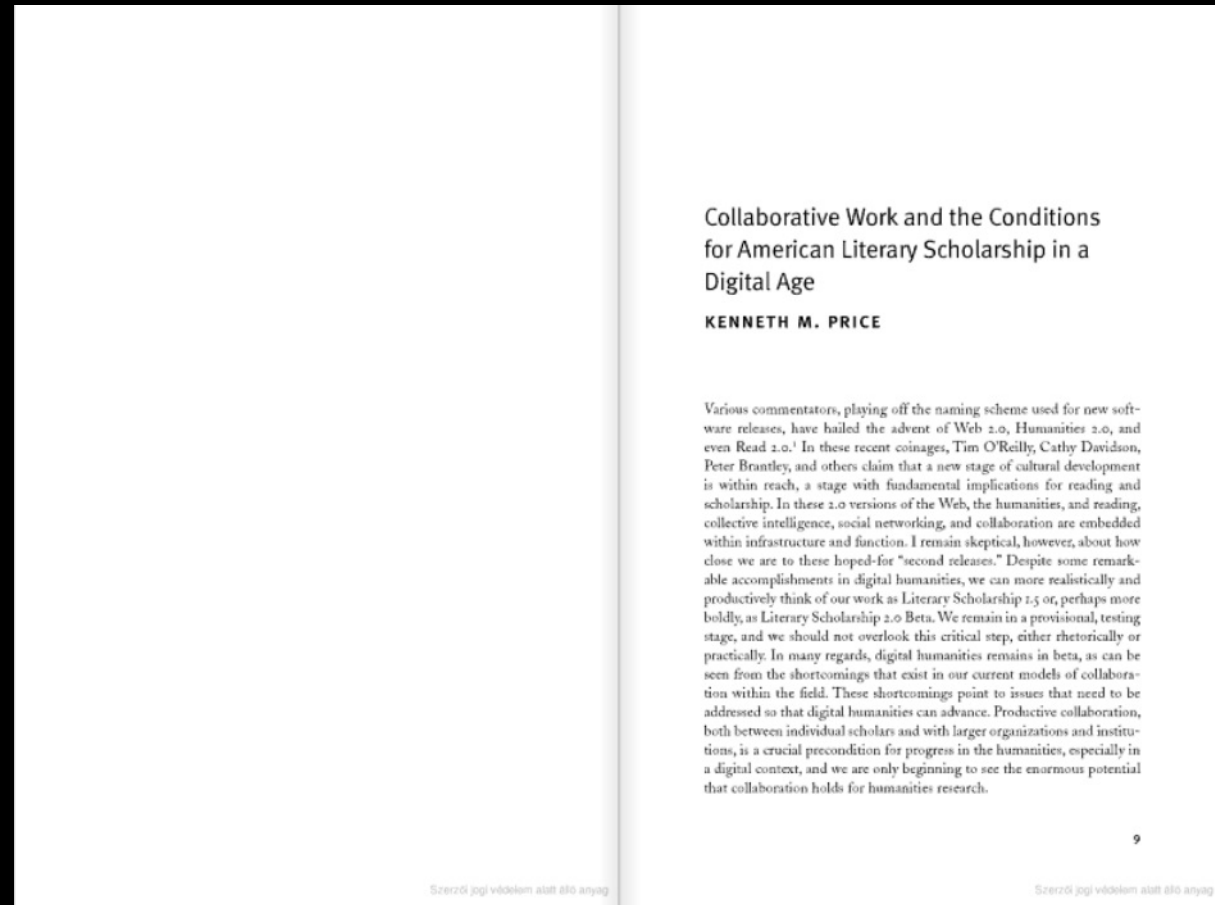
Szövegek elektronikus megjelenítése

- Hiperszöveg (hypertext/hypertext) = egy nemlineáris, sokközpontú, digitális közegben hálózatosan épülő, nyitott vagy zárt szövegrendszer
- a hiperszöveg kiterjesztése a hipermédia = a szöveg audiovizuális és egyéb elemekkel, objektumokkal bővül
- Minden bitek segítségével, binárisan tárolt információ digitális. A digitális szöveg tehát nem feltétlenül hipertext, hiszen sok esetben nem tartalmaz linkeket.

Digitális szövegek osztályozása I.

- **nyomtatott irodalom digitalizált formája** = az optimális megőrizhetőség, közvetíthetőség és kezelhetőség érdekében a kulturális tárgyak minél nagyobb hányadát rögzítsük elektronikusan.
 - Gutenberg Projekt
 - Magyar Elektronikus Könyvtára
 - Digitális Irodalmi Akadémia

Collaborative Work and the Conditions for American Literary Scholarship in a Digital Age

KENNETH M. PRICE

Various commentators, playing off the naming scheme used for new software releases, have hailed the advent of Web 2.0, Humanities 2.0, and even Read 2.0.¹ In these recent coinages, Tim O'Reilly, Cathy Davidson, Peter Brantley, and others claim that a new stage of cultural development is within reach, a stage with fundamental implications for reading and scholarship. In these 2.0 versions of the Web, the humanities, and reading, collective intelligence, social networking, and collaboration are embedded within infrastructure and function. I remain skeptical, however, about how close we are to these hoped-for "second releases." Despite some remarkable accomplishments in digital humanities, we can more realistically and productively think of our work as Literary Scholarship 1.5 or, perhaps more boldly, as Literary Scholarship 2.0 Beta. We remain in a provisional, testing stage, and we should not overlook this critical step, either rhetorically or practically. In many regards, digital humanities remains in beta, as can be seen from the shortcomings that exist in our current models of collaboration within the field. These shortcomings point to issues that need to be addressed so that digital humanities can advance. Productive collaboration, both between individual scholars and with larger organizations and institutions, is a crucial precondition for progress in the humanities, especially in a digital context, and we are only beginning to see the enormous potential that collaboration holds for humanities research.

Digitális szövegek osztályozása II.

- **eredetileg digitálisan publikált irodalom** = Gyakran anyagi okokból egyes szerzők nem is jelentetik meg műveiket nyomtatott formában. Az online folyóiratok tömege ma már számtalan cikket, művet tesz elérhetővé az interneten.

The screenshot shows the website for the journal ARGUMENTUM. The header includes the journal title in a stylized font, the publisher information (A Debreceni Egyetem Nyelvtudományok Doktori Iskolájának lektorált elektronikus folyóirata), and the issue information (7. évf. (2011) HU ISSN 1787-3606). On the left side, there is a navigation menu with buttons for Főoldal, Tartalom, Archívum, Linkek, Impresszum, and Tájékoztató. The main content area is titled 'Tartalom' and lists the table of contents under the heading 'Tanulmányok:'. Each entry includes the author(s), the article title, the page range, and a download icon.

Tartalom			
Tanulmányok:			
KOCZOGH HELGA VANDA & FURKÓ BÁLINT PÉTER:	Gender differences in the use of the discourse markers <i>you know</i> and <i>I mean</i>	1-18.	
FATEN H. AMER, BILAL A. ADAILEH & BELAL A. RAKHIEH:	Arabic Diglossia	19-36.	
FEHÉR KRISZTINA:	A szó(jelentés) ontogenezise	48-58.	
HAASE ZSÓFIA:	Textsorten aus kontrastiver Sicht	59-73.	
RÁKOSI GYÖRGY, LACZKÓ TIBOR & CSERNYI GÁBOR:	On English phrasal verbs and their Hungarian counterparts: from the perspective of a computational linguistic project	80-89.	
VACSI ANNA:	Cross-cultural and Situational Variation in Request Behaviour	95-106.	
KISS KATALIN:	Contributions to the analysis of activity verbs and telicity marking in English and Hungarian	107-120.	
KISS KATALIN:	Remarks on semelfactive verbs in English and Hungarian	121-128.	
MÁTÉ ZSUZSANNA:	Egységek és részegységek. Szövegkomplexitás Chrétien de Troyes <i>Yvain ou le Chevalier au Lion</i> című regényében	129-158.	
ESFANDIARI BAIAT GHAZALEH:	A Study of Developmental Dyslexia in Middle School Foreign Language Learners in Iran	159-169.	

Digitális szövegek osztályozása II.

- **elektronikus formátum lehetőségeit kiaknázó irodalom** = Az ide tartozó szövegek már igen nehezen reprodukálhatók nyomtatásban, hiszen igyekeznek kihasználni a hipertext specifikus lehetőségeit (linkelhetőség, multimédia, interaktivitás); természetes közegük nem a papír, hanem az internet vagy a floppy lemez/CD-ROM
- **hálózati irodalom** = az ide tartozó művek határai nem zártak, hanem nyitottak a világháló felé, és folyamatosan frissülhetnek a szerző vagy az olvasók közreműködése révén.
próbálkozások:
index.hu
mno.hu

Elektronikus szöveg

- asztali kiadványszerkesztés megjelenésének előnyei:
 - olcsóbb a nyomda fenntartása
 - a szöveg rögzítésére csak egyszer kerül sor
 - nem szükséges több verzió, másolat tartása
- hátránya:
 - nem feltétlenül minőségi munka lesz a végeredmény
 - A munkafolyamatok leegyszerűsítése és automatizálása számos új, eddig ismeretlen hibaforrást is magában rejt

Online kiadványok jellemzői

- a főszöveg nem szűnik meg
 - olvasható szöveget ad az olvasóknak
 - informatív navigációs oldal (index)
- a szöveg könnyen kereshető, indexelhető
- a kiadásban elvileg sok bejárési útvonal lehetséges
- egy könyvben (forrásban) több szöveg is található, egy szöveg több forrásban is szerepelhet
- szerzői jogok: a könyvnek árucikké kell válnia

A szöveg, mint szolgáltatás internetes könyvtárak

- az internet:
 - publikálási hely
 - textológus kutatási terepe
- a könyvtárak nem a tartalom közvetítéséből tartják fenn magukat
- a letöltések adatai megismerhetők
- a neten talált tartalmak gyorsan változnak, vagy eltűnnek → a szerző-olvasó által számtalan szövegváltozat készíthető, melyek nagyon, vagy alig térnek el az eredetitől (szövegklónozás)
- kiadvány=verzió
kiadás = szolgáltatása

digitális könyvtárak

- hozzáférést biztosít temérdek számú forráshoz
- új kutatási formákat tesznek lehetővé
- hozzáférhetővé válnak a munkák eredeti példányai, levelezések, kommentárok stb.
- szó-/kifejezésgyakoriságok gyorsabban mérhetővé válnak (konkordanciaprogramok használata a feltöltött digitális munkákon)

Könyvtári szolgáltatások összetevői

- információk kiválasztása, gyűjtése, megszervezése, megőrzése, megóvása
- ügyfélköri szolgáltatások
- gyűjtemények gondozása
- kollektciók fenntarthatósága (anyagi is!)
- etikai hagyományok (szólásszabadság, magánélet tiszteletben tartása, egyenlő hozzáférés)

Hagyományos könyvtárak I.

- Nyilvános könyvtárak:
 - fizikailag észlelhető hely;
 - a folyamatos fejlesztés;
 - célkitűzése, hogy megkönnyítse az információhoz való hozzáférést a hátrányos helyzetűek számára;
 - garantálja az információk nyilvános hozzáférését.
- típusai:
 - közkönyvtárak
 - szakkönyvtárak
- gyűjteményeiket gondos felügyelet alá helyezik
- stabil társadalmi szervezetek

Hagyományos könyvtárak II.

- átjárható könyvtári hálózatok (egységesített katalógusok, könyvtárközi kölcsönzés stb.)
- könyvtárosok: információk „őrzői”
→ nem adják ki a kölcsönzési statisztikákat, felhasználói adatokat, nem mentik az egyéni kölcsönzési szokásokat, csak összesített statisztikákat állítanak fel stb.
- gyűjteményfejlesztés
- a fent említett szolgáltatásokkal az online könyvtáraknak is bírniuk kell

Digitális könyvtárak kialakulásának szakaszai I. „KÍSÉRLETI SZAKASZ”

- 1994 - amerikai szövetségi alap támogatása hat egyetemnek (24.400.000\$) digitális könyvtári kutatásra:
 - Carnegie Mellon University,
 - University of California Berkeley,
 - University of Michigan,
 - University of Illinois,
 - University of California-Santa Barbara,
 - Stanford University
- a hat egyetem kutatásának köszönhetően terjedt el a „digitális könyvtár” kifejezés
- digitális gyűjteményekre von. kutatások
- ezek a kezdemények még semmilyen értelemben sem hasonlítottak könyvtárra

„FEJLŐDÉSI SZAKASZ”

- 1998 - az amerikai szövetségi kormány magas finanszírozású DL-2 díjat adományozott azon digitális könyvtár-fejlesztésre irányuló projekteknek, amelyek tartalmazták a hagyományos könyvtári szolgáltatások egyes elemeit
 - pl. fenntarthatóság, kapcsolat a felhasználóközösséggel

„ÉRETT SZAKASZ”

- projektek foglalkoznak a hagyományos könyvtárakra jellemző elemek beépítésével a digitális könyvtárakba:
 - valódi interoperabilitás;
 - gyűjtemények felügyelete;
 - gyűjtemények közötti együttműködés;
 - megőrzés;
 - etikai hagyományok
- a fejlesztők még messze járnak a megoldástól, bár ezirányú kezdeményezések már megtörténtek

Automatizálási kísérletek eredményei

- könyvtárak online adatbázisa: OPAC
- MARC rekordok használata (tartalomjelölők, rekordszerkezet, adattartalom) → automatizált katalóguskártyák
- szabványok, szabályrendszerek, protokollok kialakítása → szükségesek a nyílt archívumokhoz, metaadatokhoz
- a mai automatizálási kísérletek még nagyon hasonlóak a kezdeti kísérletekhez, ahol a tartalmakat még csak reprodukálták és a létező adatokat katalogizálták analóg formába

Metaadatok típusai

- **METAADAT:** adat az adatról, tartalmazza a könyvhöz kapcsolódó lényeges információkat, például a könyv íróját, címét, műfaját, tárolási helyét, a kölcsönzések dátumát stb.
- **strukturális** (a dokumentumok és metaadatok összekapcsolására)
- **adminisztratív** (a dokumentumhoz való hozzáférés, a hosszú távú megőrzés, a szerzői jogok betartásának megoldása)
- **deskriptív** (céljuk, hogy a dokumentum könnyen elérhető legyen) → MARCXML, Dublin Core, TEI és EAD.
- **technikai** (a dokumentum tulajdonságainak kifejezésére: pl. a szöveges dokumentum különbözik a képtípusútól)

Online könyvtárak

<http://magyar-irodalom.elte.hu/gepesk/bbom/itart.htm>

<http://magyar-irodalom.elte.hu/ja/cimlap.htm>

<http://www.kafka.uni-bonn.de/index.shtml>

<http://www.nietzschesource.org/>

<http://www.emir.hu/index.html>

Izolált digitális gyűjteményektől az interoperábilis könyvtárakig

- a könyvtárak addig nem válhatnak igazán azzá, amíg nem tartalmazzák a hagyományos könyvtárakra jellemző számos összetevőt
- intellektuális szellemi tulajdonok elüzletiesedése
 - információk árucikké válnak
 - korlátozódik a munkák sokszínűsége
- nem szabad elfelejteni, hogy a digitális könyvtárak nem csak könyvek gyűjteményei
- az American Library Association egy koalíciót kíván létrehozni a kibertér „információs jogainak” védelméért

Köszönöm a figyelmet!

